

השמדת עם, גינוסיד

(Genocide; מיוונית Genos – גזע, ומלטינית Caedes – טבח, רצח). מונח שהשתמש בו לראשונה המשפטן היהודי רפאל למקין ב-1933 בכינוס משפטיים במדריד, ובעבודותיו במלחמת-העולם השנייה הגדירו וניתחו ביסודיות. המושג גינוסיד נתקבל במשפט הבין-לאומי כהגדרה כוללת להשמדת עם, וב-9 בדצמבר 1948 נתקבלה בעצרת הכללית של 'ארגון האומות המאוחדות' אמנה ל'מניעתו של פשע הש"ע וענישתו'.

המונח שכיח כיום בניסוח חוקים, באמנות בין-לאומיות, בפסיקה משפטית ובספרות מדעית ופובליציסטית, ופירושו בדרך-כלל רציחת בני-אדם עקב שייכותם לקיבוץ גזעי, אתני או דתי מסויים, בלי קשר לאשמה אינדיווידואלית, אך ורק במגמה לפגוע ולהכחיד את הקיבוץ ככלל.

למקין גם הצביע על כך שפשע הש"ע אינו זהה תמיד עם חיסול מידי וכולל של הקיבוץ האתני, אלא יכול להיעשות בסדרת פעולות מתוכננות המכוונות להריסת רכיבים בסיסיים בחייו של הקיבוץ, כגון חיסול כפוי של התודעה הלאומית, הלשון, התרבות, חופש הפרט והתשתית הכלכלית.

באמנה שנתקבלה באומות המאוחדות צוינו במפורש מעשים אלה שנועדו להרוס, במלואן או בחלקן, קבוצות בעלות אופי לאומי, אתני, גזעי או דתי, כרכיבי הפשע:

1. הגירת בני-אדם הנמנים עם הקיבוץ;
2. גרימת נזקים חמורים בגוף או בנפש לנמנים עם הקיבוץ;
3. הטלת תנאי חיים על הקיבוץ במתכוון כדי להביא לידי הכחדתו הפיסית המלאה או החלקית;
4. כפיית אמצעים המכוונים למנוע ילודה בקיבוץ;
5. העברה כפויה של ילדים של הקיבוץ המסויים לקיבוץ אחר.

עיון ברשימת פשעים זו מבהיר, שקיים קשר הדוק ביניהם ובין מעשי פשע רבים שבית-הדין הצבאי הבין-לאומי בנירנברג (ראה משפטים) הוסמך לדון בהם והם הוגדרו כפשעים נגד האנושות. פשעים אלה, שבהם עסק בית-הדין בנירנברג, ובכללם רצח, מעשי אכזריות ורדיפות על רקע גזעי, לאומי, דתי וכדומה לא באו כדי לפגוע ביחידים או בקבוצות, אלא במטרה להחריב את יסוד קיומן של הקבוצות המסוימות שאליהן משתייכים הנפגעים. בית-הדין בנירנברג לא נכנס לביורור אשמתם של הנאשמים לפי הגדרת הגינוסיד, שלא נכלל באמנה שלפיה נידונו העומדים לדיון, אך במשפטים בפניו בתי-הדין הצבאיים האמריקניים שאף הם נתקיימו בנירנברג, ובאחדים מהמשפטים נגד הפושעים הנאציים שנערכו בפולין (משפט אמון גת מפקד מחנה פלשוב; משפט רודולף הס, מפקד מחנה אושוויץ-בירקנאו) הועלתה האשמה ונפסקו פסקי-דין באשמת הש"ע. פסק הדין של בית-

המשפט הפולני אשר ב-9 ביולי 1946 גזר דינו של ארתור גריזר, ציין כמה פשעים שפשע הלה נגד העם הפולני כבעלי אופי של הש"ע. עם הפשעים האלה נמנו:

1. קביעת מעמד יוצא-דופן לפולנים, בניגוד לחוק, בתחום זכויות קניין, תעסוקה, חינוך ושימוש בשפת האם, וכן הפעלת קודקס פלילי מיוחד לגביהם;
2. רדיפות דת, בעלות אופי של פשע הש"ע כלפי האוכלוסייה המקומית, בצורת רצח המונים וכליאת כמרים פולנים, לרבות הגמונים, במחנות ריכוז, הגבלת אפשרות קיום שירותי דת עד למינימום, החרבת כנסיות, בתי-קברות ובנייני כנסייה;
3. פגיעות בעלות אופי של פשע הש"ע בנכסי תרבות והשכלה;
4. דריסת כבודו של העם על-ידי השפלת הפולנים והתייחסות אליהם כלאזרחים מדרגה נמוכה, על-פי האבחנה בין הגרמנים כ'עם אדונים' ובין הפולנים כ'עם משרתים' וכדומה.

בית-המשפט הוא קבע, על-פי חומר הראיות, שהנאשם ציווה לפגוע פגיעות פליליות בחיים, בבריאות ובקניין של אלפי תושבים פולנים בשטח הכיבוש שבו פעל, או סייע להן, וחתר לביצוע התקפה טוטלית בעלת אופי של פשע הש"ע נגד זכויותיהם של עמים קטנים ובינוניים, קיום זהותם, תרבותם ועצם קיומם הפיסי.

ממשלת ישראל הצטרפה לאמנה למניעת הש"ע ולענישתו, ועל יסודה גם חקקה בשנת 1950 את החוק למניעתו של פשע הש"ע וענישתו תש"י. בחוק זה חוזר המחוקק הישראלי על הגדרת הפשע כפי שנוסחה באמנה. המחוקק הישראלי התבסס על ההגדרה ההיא גם בניסוחי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם. בחוק זה, שהופעל לראשונה כלפי פושע נאצי במשפט איכמן, נכללו ההגדרות של הפשעים נגד האנושות ופשעי מלחמה, בעיקר בהתאם לקביעות אמנת לונדון מ-1945 בדבר הקמת בית-הדין הצבאי הבין-לאומי, ונכללה בו הגדרת 'הפשע כלפי העם היהודי'. פירושה הוא כול אחד מן המעשים המפורטים להלן שנעשו בכוונה להשמיד את העם היהודי השמדה מוחלטת או חלקית:

1. הריגת יהודים;
2. גרימת נזק חמור ליהודים בגוף או בנפש;
3. העמדת יהודים בתנאי חיים שיש בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית;
4. קביעת דרכים שכוונתן למנוע את הילודה בקרב יהודים;
5. העברת ילדים יהודים לקיבוץ לאומי או דתי אחר, בדרך כפייה;
6. השמדה או חילול של נכסים או ערכים דתיים או תרבותיים של יהודים;
7. הסתה לשנאת יהודים.

בהגדרת הפשע כלפי העם היהודי נכלל, אומנם, כבהגדרת הפולנים במשפט גרייזר ובמשפטים אחרים המושג של גינוסיד תרבותי, אך היא מתייחסת בעיקר לצורה המיוחדת של הפשעים נגד האנושות כפי שנקבע בחוקי נירנברג, ובמיוחד לצורתם הספציפית שהביא פשע הש"ע כפי שהוא בוצע באופן ממשי בראש וראשונה ביהודים. אכן, הפשע

כלפי העם היהודי הוא מבחינה עובדתית פשע כלפי עם זה בלבד, מכיוון שהפגיעה הממשית נעשתה רק בו. בכול זאת מבחינה פורמלית משפטית וכללית חברתית וגם מבחינה מהותית מדינית ומוסרית, הרי מדובר גם כאן בפגיעה בכללי אנושיות ובאינטרסים של האנושות כולה, מתוך סילוק אחד מרכיביה.

לפי דעת כול המומחים הגינוסיד הוא רכיב של השואה, אך הפשע שבוצע בידי הנאצים נגד העם היהודי באירופה, הכולל תכנון, הפעלת מנגנון, התקנת מיתקני רצח, הבאת כול היהודים בכוח ובדרכי עורמה לאתרי הרצח, ומעל לכול הטלה על הקבוצה כולה אשמה וסטיגמה של קושרים ומזיקים שחיסולם הפיסי הוא הכרח למען הבראת החברה ועתיד האנושות – קובעת סוג של פשע בפני עצמו מקיף ורחב יותר מגינוסיד.